

A KÉPES KRÓNKA FORRÁSAIHOZ

Dolgozatom alig lesz több, mint egyszerű bejelentés a XIV. századi krónikakompozíció egy eddig fel nem ismert forrásáról, amely közvetlenül ahhoz a helyhez és ahhoz a másik forráshoz kapcsolódik, amit Mályusz Elemér 1966-ban mutatott ki *Krónika-problémák* c. kitűnő tanulmányában.¹ Ebben áll egyebek között az a megállapítás, hogy a *Képes Krónka* 3. fejezetének elején idézett „magister ystoriarum” Petrus Comestorral azonos, és az ő *Historia scholastica* c. művéből a magyar történetíró néhány mondatot olyan szó szerinti hűséggel vett át, ami mellett a szövegében név szerint és forrásként említett Josephus Flavius „közvetlen használata fel sem tételezhető”.

Kritikán felül áll, hogy a két szöveg pontosan fedi egymást:

Comestor

Redit Moyses ad principium genealogiae Noe dicens: „Hae sunt generationes filiorum Noe” (Gen. X.), et incipit a Japhet minori, ut ultimo loco ponatur Sem, cujus successionem texere intendit. *Texuntur* autem ex eis septuaginta duae generationes, quindecim de Japhet, triginta de Cham, viginti septem de Sem. Hi Tres disseminati sunt in tribus partibus orbis secundum Aleuinum. Sem Asiam, Cham Africam, Japheth Europam sortitus est. Vel expressius dicitur secundum Josephum: Filii Japhet *tenuerunt* septentrionalem regionem, a Tauro et Amano montibus Ciliciae et Syriae, usque ad fluvium Tanaim, in Europa vero usque ad Gadiram.

(*Migne: PL 198. 1087–88.*)

Képes Krónika

Sicut scribit magister ystoriarum Genesis decimo capitulo: „Iste sunt generationes filiorum Noe”, et de istis tribus filiis eius, scilicet, „Sem, Cam et Iaphet” *exorte sunt* post diluvium septuagintadue generationes, de Iaphet XV, de Cam XXX, de Sem vero XXVII. Isti disseminati sunt in tribus partibus orbis, Sem Asyam, Cham Affricam, Iaphet Europam sortitus est. Nam secundum Iosephum filii Iaphet *possederunt* septentrionalem regionem a Tauro et Amano montibus Sycilie et Syrie usque ad fluvium Tanay, qui est in Scytia.

(*SRH I. 243–44.*)

Teljesen helytálló az a megállapítás is, hogy a Cilicia–Szcília félreértés „az Anjou-kori Magyarország nappolyi tájékozódásának jeléül fogható fel”; a magyar krónikás „önállóságának... bizonyítéka viszont”, hogy az író Szkítiában, a magyar őshazában helyezi el a Tanaist. Ha most a *Képes Krónika* egy másik, közvetlenül Comestor után felhasznált forrásának bejelentésekor mégis a szóban forgó, kétségbevonhatatlan szövegegyezésből indulok ki, azért teszem, mert véleményem szerint már ezen kimutatható,

¹ MÁLYUSZ ELEMÉR: *Krónika-problémák*. Száz. 1966. 713–62; Comestor krónikába átkerült részletéről: 747–49.

hogy mikor a krónikás a *Historia scholasticá*ból való részletet kiemelte, már előtte feküdt egy másik kódex, egy *Glossa ordinariá*val és Nicolaus de Lyra expositiójával ellátott s a Genesis X. fejezeténél felütött Biblia: az a forrás, amelyből a 3. fejezet további része és a 4. fejezet zöme, a népek egész genealógiája kikerült, s melyet az író — néhány önállóan fogalmazott betoldástól és az egész fejtegetésből levont következtetésektől eltekintve — éppoly szó szerinti hűséggel követett, mint Comestort.

A *Historia scholastica* és a krónika két eltérésére hívom fel a figyelmet. Mindjárt a szöveg elején azt írja a magyar történetíró, hogy *exorte sunt generationes*, Comestor viszont úgy fejezi ki magát, hogy *texuntur generationes*; az átemelt rész vége felé a krónika szerint Jáfet Jáfet fiai *possederunt septentrionalem regionem*, a *Historia scholastica* ellenben azt mondja, hogy *tenuerunt septentrionalem regionem*. Szóról szóra kimásoló írónál feltűnő és nehezen érthető e szócsere. Könnyen megmagyarázható azonban, ha az 1169 és 1173 között író Comestor e helyét forrásával, a kb. fél századdal korábbi, Anselmus Laudunensistől² és körétől származó *Glossa ordinariá*val vetjük egybe:

<i>Glossa ordinaria</i>	<i>Comestor</i>	<i>Képes Krónika</i>
„Hae sunt generationes.” Benedictis duobus filiis noe, et medio maledicto, generationes eorum texuntur, ex quibus septuaginta due generationes <i>sunt orite</i> : quindecim de iaphet, triginta de cham, viginiti-septem de sem.	„Hae sunt generationes filiorum Noe”... et incipit [Moyses] a Japhet minori, ut ultimo loco ponatur Sem, cujus successionem texere intendit. Texuntur autem ex eis septuaginta duae generationes, quindecim de Japhet, triginta de Cham, viginti septem de Sem.	„Iste sunt generationes filiorum Noe”, et de istis tribus filiis eius, scilicet „Sem, Cam et Iaphet” <i>exorte sunt</i> post diluuium septuagintadue generationes, de Iaphet XV, de Cam XXX, de Sem vero XXVII (I. h.)
	(I. h.)	

Kiviláglik ugyanis, hogy a *Képes Krónika (ex)orte sunt* szavai a *Glossá*-ban vannak meg, s úgy látszik innen származik az is, hogy Noe három fiáról beszél a történetíró.

A második eltérésre (*tenuerunt—possederunt*) azért is érdemes figyelmet fordítani, mert a krónikás szava Nicolaus de Lyrának a Genesis X. fejezetéhez írott expositiójában található meg; abban a forrásban, amelyből a magyar író a népek genealógiáját vette.

<i>Comestor</i>	<i>Nicolaus de Lyra</i>	<i>Képes Krónika</i>
dicitur secundum Iosephum: Filii Japhet tenuerunt septentrionalem regionem, a Tauro et Amano montibus Ciliciae et Syriae, usque ad fluvium Tanaim, in Europa vero usque ad Gadira.	dicit beatus Hieronymus lib. de hebrai[cis] questionib[us]: Filij iaphet <i>possederunt</i> in asia terram ab amano et thauro montibus vsque ad tanai fluium. In europa vero vsque ad gadiram.	secundum Iosephum filii Iaphet <i>possederunt</i> septentrionalem regionem a Tauro et Amano montibus Syecie et Syrie usque ad fluvium Tanay, qui est in Scytia. (I. h.)
(I. h.)	(I. h.)	

² ARNO BORST: Der Turmbau von Babel II/2. Stuttgart 1959. 624—26, 724—25.

A *Glossa ordinaria* a „sunt ortae” kivételével tartalmilag és nyelvileg ugyanazt mondja, mint Comestor; Nicolaus de Lyra a *possederunt*tól tekintve pontosan azt, amit elődje: ha már most a magyar író felcserélte az említett szavakat, ez arra vall, hogy írás közben teljesen világosan látta az előtte fekvő szövegek összefüggését. Az egybeeső passzusokról vallott véleménye aztán azon a ponton deríthető ki, ahol Comestor és Nicolaus de Lyra szövegeit egymáshoz illesztette. A krónikás Jáfet fiainak szálláshelyeit először Comestor nyomán Josephus Flaviusra, másodszer a Jeromosra hivatkozó Lyrát követve egészen hasonlóan, magyarán megmondva önmagát ismételve adja elő:

filii Iaphet possederunt septemtrionalem regionem a Tauro et Amano montibus Sycilie et Syrie usque ad fluvium Tanay. qui est in Scythia.

filii Iaphet possederunt in Asya [terram ab] Amano et Tauro montibus usque ad fluvium Tanay

Pusztán formális szemszögből nézve eljárását, arra a véleményre lehet jutni, hogy Josephus Flavius és Jeromos azonos nézete azért ismétlődik, mert a forrásait éppen itt cserélő író a két szöveget ügyetlenül illesztette össze, s még a két auktoritást összekapcsoló, és a környezettől eltérően eredeti *idem asserit* szavakat is lehet az önismétlést eltakarni hivatott flosculusnak minősíteni. Azt hiszem azonban, hogy az a szerző, aki világosan látta, hol és hogyan vágnak egybe Comestor szövege és az előtte fekvő Biblia kommentárjai, Josephus Flavius és Jeromos megegyező véleményét úgy fogta fel, hogy azok kölcsönösen erősítik egymást, és szándékosan idézte mindkettőjüket. A szándékosság feltételezését megerősíti, hogy az önállóan nem sokat fogalmazó krónikás szövegében éppen itt található a betoldás, amely szerint a Tanais a magyar őshazában folyik, és éppen a Jáfet-ivadékok területének határát jelzi. A nyomatékossító ismétlés szándékolt voltát az teszi kétségtelenné, hogy a népek genealógiájának végén — mégpedig újból Comestor alapján — Nimród leszármazottainak óceán melletti földjeiről olvasunk:

Comestor

Képes Krónika

Filii vero Cham... cunctas terras obtinuerunt, quaecunque ad mare sunt positae, apprehendentes etiam eas, quae usque ad Oceanum sunt.

et eius posteritas obtinuit regiones ad mare oceanum.

(SRH I. 248.)

(Migne: PL 198. 1088.)

Ez a földrajzból vett érv pedig — Josephus Flavius és Jeromos nyomatékossított kijelentései után — újabb fontos indok az írónál annak igazolására, hogy a magyarok kétségtelenül az Európában őshonos jafetiták családjába tartoznak.

A krónikaíró szándéka ugyanis a 3. és 4. fejezetben nem más, mint hogy éppen ezt a nézetet igazolja, s meg kell vallani, logikusan jár el: bevezetéképpen — Comestor szavaival — bejelenti, hogy Noé fiaitól 72 nép származ-

zott, majd Nicolaus de Lyra alapján részletezi a genealógiát, hogy aztán a befejezésben saját szavaival cáfolja elődei nézetét és megfogalmazza az újat. A Biblia-kommentárból átvett genealógia eme új funkciójára és a bizonyításban ráruházott szerepre mindenképpen tekintettel kell lenni, ha most Lyra és a krónika szövegének kisebb-nagyobb eltéréseit vesszük számba. — A Lyrából való sorok tehát, mint már említettem, Jeromos véleményével kezdődnek:

Nicolaus de Lyra

sicut dicit beatus Hieronymus [in] lib[ro] de hebraic[is] questionib[us]: Filij iaphet possederunt in asia terram ab amano et thawro montibus vsque ad tanai fluiuium. In europa vero vsque ad gadiram, nomina locis et gentibus relinquentes ex quibus postea mutata sunt plurima, cetera permanent in se vel in aliquo simili vel propinquo. „Gomer”, a quo nominate sunt galathe, et postea gallici, vt dicunt aliqui.

A frank Trója-monda, amit a magyar történetíró szükségesnek tart elmondani, Nicolaus de Lyránál nincsen meg. Erre a tényre és a monda krónikabeli szerepére még visszatérek. Megtalálható viszont a népek genealógiájának további része a 3. fejezet végéig.

Nicolaus de Lyra

„Et magog”, a quo descenderunt scyhte secundum Hieronymum. „Et madaí”, a quo dicti sunt medi. „Et ianan”, a quo greci, vnde in hebreo Grecia nominatur ianan et greci iones, inde quarta lingua eorum dicta est ionica, inde etiam et mare ionicum. „Et tubal”, a quo descenderunt hispani. „Et mosoch”, a quo capadoces descenderunt, vnde et apud eos adhuc mazedab ciuitas nominatur. „Et thyras”, a quo nominati sunt thraces. „Porro filij gomer asseneth” vel aschenez „et riphath” etc. Sequitur: „Filij autem ianan [elisa]”, a quo dicti sunt elizei primo, et post eolides, vnde et lingua quinta grecorum eolis grece nominatur. „Et tharsis”, a quo descenderunt cilices, vnde et ciuitas metropolis eorum vocata est tharsis, vnde natus fuit Paulus apostolus et habetur in Actibus apostolorum XII [!]. ca. Sequitur: „Ab his diuise sunt insule gentium in regionibus suis” etc. Hoc dicitur hic per anticipationem, quia factum fuit postea tempore diuisionis linguarum, de qua habetur ca. sequenti. „Filii autem cham.” Hic consequenter agitur de multiplicatione generationis i-

Képes Krónika

idem asserit beatus Ieronimus in libro de Ebraicis questionibus, quod filii Iaphet possederunt in Asya [terram ab] Amano et Tawro montibus usque ad fluiuium Tanay, in Europa vero usque ad Gadyra, nomina locis et gentibus relinquentes, ex quibus postea mutata sunt plurima. Cetera permanent in se vel in aliquo simili vel propinquo. „Filii Iaphet: Gomer”, a quo nominati sunt Galathe et postea Gallici

Képes Krónika

Secundus filius Iaphet: „Magog”, a quo descenderunt Scyete secundum Ieronimum; „et Madaí”, a quo dicti sunt Medi; „Ianan”, a quo Greci, unde in Ebreo adhuc Grecia nominatur Ianan; „et Tubal”, a quo descenderunt Hispani; „et Mosoch”, a quo Capadoces descenderunt, unde et apud eos adhuc Mazedab ciuitas nominatur; „et Tyras”, a quo nominati sunt Thraces. „Porro filii Gomer: Asseneth”, a quo Trojani; „filii [autem] Ianan: Elyza”, a quo dicti sunt Elysei primo et post Eolides; „et Tarsis”, a quo descenderunt Cylices, unde et ciuitas metropolis eorum vocata est Tharsus. Unde natus Paulus apostolus, ut habetur in Actibus apostolorum XXI-o [!] capitulo. Et sequitur: „ab his diuise insule gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam”. Hoc dicitur hic per anticipationem, quia factum fuit postea, tempore diuisionis linguarum. „Filii autem Cham: Chus”, a quo dicti sunt Etyopes, unde in Ebreo Etyopia Chus nominatur; „et Mezarim”, a quo Egipcii, unde et in Ebreo Egyptus Mezarim dicitur; „Phut”, a quo Sibies, qui tamen

psius cham, cum dicitur: „*Filij autem cham chus*” a quo dicti sunt ethiopes, unde et in hebreo ethiopia chus nominatur.” „*Et mesraim*,” a quo egyptij, unde et in hebreo egyptus mesraim dicitur.” „*Phuth*,” a quo libyes, qui tamen primo vocati sunt phutei, unde ibidem scilicet in mauritania est fluvius qui vsque nunc phuth dicitur.” „*Et chanaan*,” a quo dicti sunt chananei, quorum terra postea filijs israel data est.” „*Filij autem chus saba*,” a quo dicti sunt sabei, hi et arabes sunt. „*Euila*,” a quo dicti sunt getuli. „*Et abatha*,” a quo sabatheni.

primo vocati sunt Phutei, unde ibidem est fluvius, qui nunc Phut dicitur; „*et Chanaan*,” a quo dicti sunt Chananei, quorum terra postea filijs Israel data est. „*Filij autem Chus: Saba*,” a quo dicti sunt Sabei: „*Guila*” [!], a quo descenderunt Gentil [!]; „*et Sabatha*,” a quo Sabatheni.

(SRH I. 245–47.)

A krónika 4. fejezetének eleje hasonlóképpen Nicolaus de Lyra expositiójából való.

Nicolaus de Lyra

Képes Krónika

Sequitur: „*Porro chus genuit nemroth*,” iste fuit qui induxit posteritatem noe ad faciendum ciuitatem et turrim contra dominum, de qua dicitur sequenti ca. Ideo dicitur: „*Ipse cepit esse potens in terra*,” quia per potentiam alios sibi submittebat et nolentes ad opus predictum compellebat. Ideo sequitur: „*Et erat robustus venator*,” id est oppressor hominum. „*Coram domino*,” quia nihil latet eius aspectum. „*Ab hoc exiit prouerbium*,” id est verbum commune vel vulgatum: „*Quasi nemroth robustus ve[nator]*” etc. Quando enim postea videbatur aliquis oppressor hominum, vocabatur alter nemroth, vel similis ipsi nemroth. „*Fuit autem principium regni eius babilon*”

„*Porro Chus genuit Nemproth.*” Iste fuit, qui induxit posteritatem Noe ad faciendam ciuitatem et turrim contra Dominum, de qua dicitur Genesis XI-o capitulo. Ideo dicitur: „*Ipse cepit esse potens in terra*”; quia per potentiam alios sibi submittebat et nolentes ad opus predictum compellebat. Ideo sequitur: „*Et erat robustus venator*,” id est oppressor hominum” „*coram Domino*,” quia nichil latet eius aspectui. „*Ob hoc exiit proverbium*” id est verbum commune vel vulgatum: „*quasi Nemproth.*” Quando enim postea videbatur aliquis oppressor hominum, vocabatur alter Nemproth vel similis Nemproth. „*Fuit autem principium regni eius Babilon.*”

(SRH I. 247–48.)

A két szöveget egybevetve mindenekelőtt a nagyfokú azonosság tűnik szembe. Olyan mérvű ez, hogy a krónika egyes romlott helyei könnyen javíthatók az eredetiből. További forrást éppoly felesleges lenne itt keresni, mint a 3. fejezet elején álló, Comestorból vett sorok esetében. Még kihagyás is kevés akad. A legjelentősebbek között említem, hogy a krónikában Ianan és Elyza kapcsán nem kerül szóba a görögök negyedik és ötödik nyelve; — a történetíró szempontjából teljesen indokoltan, mert a többi háromról Lyra sem beszél, és a két adat csak zavarta vagy terhelte volna az előadást, amely nélkülük célratorőbben haladhat előre a 4. fejezet végén álló tétel felé.

Mikor az író az átvett részletre új funkciót ruházott, egyszersmind egy irodalmi problémával is meg kellett küzdenie. Nicolaus de Lyra expositiója ugyanis eredeti rendeltetése szerint nem önálló szöveg: kíséri csupán a Genesis X. fejezetét, nélküle el sem képzelhető, s emellett elbeszélő jellege is csak másodlagosan és csak annyiban van, amennyiben a Genesis egész X. fejezetének. A kommentátor mondja a Biblia soron következő szavaira vonat-

kozatva több alkalommal, hogy *sequitur*, ő hivatkozik a Genesis XI. fejezetére, és ugyanő jelenti ki, hogy a X. fejezet egy passzusa *per anticipationem* áll a Genesisben. A magyar krónikás annyit kétségtelenül megérzett, hogy Nicolaus de Lyra expositiója nála teljesen új funkcióba került, de az eredeti előadási módját az új összefüggéshez hozzáidomítani nem tudta egészen. Igyekezetnek nyoma kétségtelenül van: a *Porro Chus* előtt elmaradt a *sequitur*; mikor Lyra a következő fejezetre utalt, a magyar író kitette, hogy a XI-ről van szó; elhagyta a kommentárból azt az egyébként felesleges figyelmeztető mondatot, hogy a továbbiakban Cham családfája következik; bennmaradt azonban egy tipikusan szövegmagyarázó kifejezés, a *per anticipationem*, noha az előzetesen említett eseményről, magáról a (bábeli toronyépítést követő) nyelvzavarról, a magyar író nem beszél. Úgy látszik, hogy a mi szerzőnkben több volt a bizonyító kedv, mint az irodalmi igényesség és a folyamatos narráció iránti érzék.

A magyarok eredeztetésének keretén belül a frankok Trója-mondája különösen érdekelte a krónikást. Magánál a francia Nicolaus de Lyránál csak annyit talált, hogy „egyesek szerint” Gomertől származnak; a *Képes Krónika* írója kétségtelenül azon egyesek közé tartozott, akik igaznak tartották e véleményt, és el is mondta, amit tudott róla. Még azt sem felejtette el, hogy Lyrát egy másik helyen is kibővívte jegyezze meg: a trójaiak az ugyancsak Jáfet-utód Assenach leszármazottai.

A betoldások e sorozata (ideértve a Tanaisról szólót is), alighanem úgy értelmezhető, mint a történetíró sajátos alkotási módjának megnyilvánulása. Ha korábban azt lehetett megfigyelni nála, hogy céljának megfelelően és tagadhatatlanul ügyesen szerkeszti össze forrásait, ezúttal azt mondhatjuk még el róla, hogy saját közlendőjét mentorának szövegébe ékelve adja elő. — Ami a frank Trója-mondát illeti, annak elbeszéléséből az Anjoukori magyar—francia kapcsolatok szoros voltára lehetett már eddig is következtetni; most a két francia, Comestor és Nicolaus de Lyra, erős befolyásának láttán azt állapíthatjuk meg kiegészítésképpen, hogy a XIV. század közepén a francia hatás domináns volt, s ezen túl még azt is, hogy akkoriban nálunk a párizsi szellemi életet minimális késéssel lehetett nyomon követni: Nicolaus de Lyra expositiójának adaptációja ugyanis 1358-ban, kerek kilenc esztendővel a nagy hatású szerző halála után már megtörtént.

Azt hiszem azonban, a frank-monda beiktatásának tényén át a magyar nép nagy nyomatókkal kifejtett új genealógiájának értelmezéséhez is közelebb juthatunk. A Genesisből levezetett leszármazási táblázat bizonyító ereje mellett földrajzi érvekkel is dolgozó írónak egyáltalán nem lehetett közömbös, hogy az európai kultúra legbelső körében élő franciák egykor Pannóniában, a későbbi Magyarországon laktak. Ha elmondta, bizonyára nevezetes dolgot, talán egyenesen dicsőséget látott benne, és alkalmasint argumentumot is, hogy az Óbudával azonosított egykori frank Sicambria nem esik messze a francia Párizstól, a magyar krónikás szellemi orientációjának középpontjától. A francia—magyar kapcsolatok e közös történeti és földrajzi pontjának határozott kijelölése és a francia kapcsolat előtérbe állítása a gondolkodás ama rétegére utal ugyanis, amelybe az új genealógia a maga egészében beleilleszthető.

Mikor az író az elmélettel a bibliai Genesisre támaszkodva népének genezisét tisztázza, voltaképpen egy szűk csoport véleményét fejt ki, hogy az hogyan értelmezi ama tágabb közösséget, amelyhez hozzátartozónak tudja magát. E szűk csoport véleménye optimista, hangulata elégedett: mikor a krónikás a megátkozott Chamtól és Nimródttól való leszármazást cáfolja, a csoport önbecsülésének növekedését adja tudtul; mikor pedig az őshazát Európába helyezi el és a magyarságnak a kontinens népeivel közös leszármazását deklarálja, azt hiszem, teljes jogú tagságra vonatkozó igényt nyújt be az Európában őshonos jafetitáknak. E határozott gesztust könnyű lenne általánosságban összefüggésbe hozni a kor politikai eseményeivel, egyebek között az Anjouk külpolitikájából összegezhető kollektív tapasztalatokkal, vagy legalábbis azzal, amit ma ebből összegezhetőnek gondolunk. Nehéz, sőt egyelőre elsietett vállalkozás lenne azonban, az akkori nemzeti és történeti önértelmezést korhűen és az akkori uralkodó elmélet síkján összekapcsolni az író politikai szemlélethez tartozó nyilatkozataival (a *Képes Krónika* 2. fejezetében), mert ezek forrását ez idő szerint nem ismerjük, és csak sejtethetjük pl., hogy mikor az író Nimródot kihagyta a magyarok genealógiájából, vele nemcsak a chamita, hanem az oppressor hominum, az első tirannus is kimaradt az ősök közül, kinek pusztai történeti léte ellentétben állt volna a zsarnokokat legyőző s a boldog békét és gazdag nyugalmat biztosító magyar királyok eszményített képével. Feltehető ugyanis, hogy az író ebben a részben is a Lyra-expositio átvételénél alkalmazott módon járt el, vagyis sokat átkölcsönzött forrásából és betoldások formájában írta meg saját nézeteit, csak éppen a szöveg két rétegét nem tudjuk elkülöníteni egymástól.

A politikai gondolkodás történetének szempontjából az új forrásszöveg tehát egyelőre több eredményt ígér, mint amennyit ténylegesen nyújtani tud; más vonatkozásban azonban, nevezetesen a *Képes Krónika* újból időszerűvé vált szerzőségének kérdésében eredményeket erősít meg. Karsai Géza 1963-ban megjelent cikke óta³ Toldy Ferenc Márkjáról és Jakubovich Emil Kálti Márkjáról szerzői vagy szerkesztői minőségben nem beszélhetünk, mert a *Szepesszombati Krónika* és leszármazottai nem egy magyar Márkra, hanem a cseh Martinus Oppaviensisre utalnak, csak éppen azt nem tudjuk határozottan, hogy Baranyai Decsi János honnan vette annak a Márknak a nevét, akitől Thuróczy egész anyagát kölcsönözte szerinte; nem tudjuk továbbá azt sem, hogy milyen krónikakéziratot ismert, amit az említett névvel jónak látott összekapcsolni. Úgy látom ugyanis, hogy Karsai Géza nem fejt fel a szálakat, amelyek Baranyai Decsihez közvetítették a Márk nevet, és nem mutat rá arra, mi tette a magyar historikust a szepességi hagyomány átvételére fogékonnyá.

A századok XVI. század végi fejlődése, s ezen belül közösségi tudatuk ekkorra időzíthető fordulata külön tanulmány tárgya lehet egyszer; könynyebben megközelíthető Baranyai Decsi érdeklődési köre, ki tudvalevő-

³ Névtelenség, névrejtés és szerzőnév középkori krónikáinkban. Száz. 1963. 666–77; Márkról: 671–76. Vele szemben Kristó Gyula (Anjou-kori krónikáink. Száz. 1967. 480–84) Kálti Márkot fenntartja szerzői és szerkesztői minőségben, s a *Képes Krónika* bevezető fejezeteit is neki tulajdonítja.

leg — XVI. századi értelemben — „tüzes magyar” volt: a rovásírás első méltatói és a magyar nyelv irodalmi használatának jeles harcosai közé tartozott, s talán egyedül, Istvánffyval és a nyugat-magyarországiakkal mindenesetre ellentétben, állt azzal a nézettel, hogy nem Bonfini folytatása a legfőbb historiográfusi cél, hanem teljesen új magyar történelmet kell írni. Elégedetlen volt ugyanis az idegenek, hangsúlyozom: az idegenek, Bonfini és Ranzanus műveivel, mivel a nemzeti történelmet vénasszonyos mesékkel és külföldi eseményekkel tömték tele, és elégedetlen Zsámbokival is, akit meg pártszempontra vezetett.⁴ Az erdélyi humanista az egész magyar történelmet akarta újra feldolgozni, a kezdetektől saját koráig: ha valami, hát ez az akkoriban igen ritka középkor iránti érdeklődés tette fogékonná a Márk nevű krónikást ismerő szépségi hagyomány iránt, — csak mondom, az összekötő szálakat kellene még felkutatni.

A Baranyai Deesi kezében megfordult krónikapéldány pedig bizvást lehetett a *Képes Krónika* valamelyik másolata, sőt talán maga az illuminált kódex is, ami, mint megírták, csak 1608 után került Magyarországról Bécsbe. Címlapjára, ez is ismeretes,⁵ egy „török írásban nem közönségesen gyakorlott magyar ember” arab betűkkel, de magyar nyelven ezt jegyezte fel: „Turóds János krónikája”. Akár azonosította az ismeretlen a krónikát Thuróczy művével, akár csak a két szöveg kapcsolatára kívánta felhívni a figyelmet, szavaiból egészen nyilvánvaló, hogy összefüggést látott a két mű között; ha maga a kapcsolatot más is észrevette, egyáltalán nem lehetett nehéz a középkori történelem iránt valóban érdeklődő Baranyai Decsinek abban a formában megfogalmaznia az összefüggést, hogy a krónika Thuróczy forrása volt.

⁴ A többször idézett *Syntagma institutionum iuris imperialis ac Vngarici*, Claudio-poli Transylvanie 1593 (RMK II. 241) előszavának idevágó teljes szövege a következő: „Si vnus quidam scriptor barbarus, nomine Marcus, maiorum nostrorum originem ac res gestas in aduersaria non retulisset: peregrini certe ac hospites in ipso natali solo esse cogeremur. Ex eo enim Thurocius materiam scribendi sumpsit omnem, sed ita horrido, barbaro ac poetico sermonis genere vsus, vt tenebras potius historiae, quam patriae gloriam suo studio conciliare voluisse videatur. Eius vestigia secuti fuere Petrus Ranzanus, et Antonius Bonfinius, homines peregrini, qui tot anilibus fabulis ac rebus exoticis obscurarunt veritatem historiae nostrae, vt dolendum sit, aliquem e nostris, qui curam eius rei suscepisset, hactenus inuentum non esse. Praesertim cum Ioannes Sambucus, homo, vt nihil aliud dicam, de Historia Vngarica male meritis etiam ea, quae ab illis peregrinis alioqui authoribus vere ac simpliciter memoriae posteritatis commendata fuerant, tam turpiter fauore partis alterius corruerit. Quo magis laudanda, et omnibus praeconijs celebranda est liberalitas, opera, ac industria eorum, qui Paralipomena rerum Vngaricarum Bonfinio attexere conantur. Sed, vt mea quidem fert opinio, ad perfectionem antiquitatis nostrae hoc desideratur, vt collatis omnibus omnium in hoc genere scriptorum monumentis ac fragmentis vniuersa rerum Vngaricarum historia vere, breuiter, ac pure inde vsque a primordio ad hanc nostram memoriam, in vnum quoddam corpus ac breue compendium redigatur, et quidem redigatur a nostratibus, ne semper accersita peregrinorum industria, nostram Orbis accuset infantiam ac negligentiam plusquam certe barbaram. Hoc si aut mihi vnquam facere licuerit, quod iamdiu cogito, et non exiguis laboribus molior, aut alius quisquam me vel impedito occuparit, vel mortuo effecerit, is certe non solum studijs eorum, qui Sapientiae doctrinis delectantur, sed etiam vniuersae patriae rem summe necessariam atque gloriosam praestiterit.”

⁵ ZSINKA FERENC: A Bécsi Képes Krónika török bejegyzései. MKsz. 1923. 248—50.

Ha pedig ezek után a megüresedett szerzői tisztre jelöltet keresünk, annak eredendően franciás műveltségűnek kell lennie, vagy pedig a leg-szorosabb kapcsolatban állnia a királyi udvar ama köreivel, amelyek kése-delem nélkül képesek voltak Párizs szellemi életének legújabb eseményeit követni, s emellett a nemzeti önszemlélet átfogalmazói és a politikai gondol-kodás elveinek hordozói voltak. E kör és személy meghatározása azonban csak a jövő kutatásának feladata lehet.